

”.... fordi det var så fint her på Sollerøn”

Aller første gang kona mi, Inger, og jeg besøkte Sollerøn, var 29. juni 1975, altså for snart 40 år siden. Datoen husker vi både fordi vi har daterte bilder i vårt fotoalbum, blant annet av Sollerö kirke, og fordi det var vår 1 års bryllupsdag. Men vi var ikke på en tur som var planlagt fra vår side. Ingers far, Frank Johansen, måtte flykte til Sverige under krigen fordi han deltok i en motstandsgruppe mot tyskerne som var under opprulling i Oslo. Han fant sin kone på Färna Bruk i Västmanland, Dagmar Gøthe, der det var en norsk leir. Navnet Gøthe var soldatnavn, og Gøthtorpet eksisterer fremdeles som feriebosted, men Dagmar og hennes far, farfar og farfars far hadde alle bodd på Färna Bruk, og de to eldste var smeder. Inger var hver sommer hos sin mormor på Färna, og vi fortsatte å besøke venner der etter at vi ble gift. Foreldrene til ei venninne av Inger, som også er slektninger, tok oss med den nevnte dagen i 1975 på en tur opp til Dalarna og rundt Siljan. Da besøkte vi blant annet Johnsons Hemsløjd på Sollerön, som nå er forsvunnet, og tok bilde av en rosa Sollerö kirke – som ble hvit i 1990.

Jeg er cand. phil. med fire skolefag og mente egentlig å bli lektor i skolen, men en uke etter at jeg hadde begynt på pedagogisk seminar i januar i 1979, fikk jeg en telefon fra Toten Museum om å kunne arbeide på museet gjennom resten av året, for de to kommunene Østre og Vestre Toten hadde lovet penger til skrivning av bygdebok fra 1980. Så jeg har ikke undervist en time i norsk skole, tross fire skolefag, men vært ansatt ved nevnte Toten Museum og senere Glomdalsmuseet i Elverum som konservator (som motsvarer anti-

kvarie i Sverige), og så har jeg begynt på min 10-ende bygdebok nå i 2014. Alt dette er for å forklare hvorfor jeg delvis på egen hånd har besøkt museer og hembygdsgrårder i Siljansområdet, til dels mange ganger, samt flere ganger vært på Dalarnas Museum i Falun og andre museer noe unna Siljan, og også flere ganger vært på Släktsforskarnars Hus i Leksand. Så jeg har hørt på flere historiske foredrag ved Lärkastugan, for eksempel 24. juli 2012 ved tidligere leder for Dalarnas Museum i Falun om byggeskikken i Dalarna, spesielt om de dendrokronologiske dateringene av tømmerhus som har skjedd i de siste tiår. Her var Margaretha Hedblom til stede, og henne hadde jeg kjent siden jeg hørte på hennes foredrag på Olnispagården i Sälen 7. august 2001 om kirkebøker, da hun var kultursjef i Malung.

Fra 1989 og fram til 2013 har Inger og jeg vært på Sollerön hvert eneste år, altså i 25 år i sammenheng, noen få år flere ganger. Men denne kjærlighetshistorien i forhold til Sollerön, og da er hele den tidligere kommunen med Gesunda og Ryssa inkludert, startet egentlig i 1982, før vi hadde barn. I 1980 begynte vi å kombinere de årvisse Färna-feriene med å reise via Dalarna med overnatting, og sommeren 1982 kom vi på vegen til Färna fram til Ryssa. Der overnattet vi i en stugby drevet av ei norsk kvinne som bare kaltes Lofotn-Ada, som vi snakket en del med. Fra Ryssa dro vi via turistbyrået i Mora og booket neste overnatting på en gard på Sollerön, nemlig Amusgard i Bengtsarvet. Utleiere var Svea og Ivar Matsson, og vi bodde i det som en gang hadde vært våningshuset på garden og senere brukt som bakerstue. Ekteparet drev utleie 1978-88 i følge bevart gjestebok som sønnen Georg viste meg i 2013. I 2001 døde for øvrig «Gambel-Ivar». Planen i 1982 var å leie ei natt på Sollerön, men etter våre egne ord i gjesteboka ble det slik:

Vid Svea och Ivar Matssons stuga på Sollerön.

Foto:Privat

«4-6/8-82. Tusen takk for en hyggelig mottakelse og en riktig koselig stue! Vi ble en natt lenger enn vi mente, fordi det var så fint her på Sollerön. Inger og Svein-Erik Ødegaard, Kapp, Norge.»

Ja, det var fint på Sollerön, så fint at forelskelsen var et faktum. Hvilke steder vi besøkte husker jeg ikke, men foto viser at vi fikk helstekt gris på stranda ved campingen, der «kokken» er identifisert som Arvid Knutz «Svän Arvid». «Arvid hade otroligt många stränger på sin lyra», som det står i Sool-Øen 2004. Samtidig var det kyrkbåtsrodd, et ukjent fenomen for meg. Tilsvarende båter fantes ikke på Mjøsa, Norges største innsjø. Jeg er vokst opp i Stange på østsida av Mjøsa, mens vårt bosted var Kapp på Toten på vestsida av Mjøsa i 1982.

I 1984 lå vi, med en halvt år gammel sønn, i en stuga nær Tolla Marianes keramikverksted, og da var vi også på Sollerön i 3 dager. Det ble et kort besøk i 1986, med Tomteland som attraksjonen. Tomteland var jo innviet i 1984. Vi var også på Tomteland et par ganger på 90-tallet, da med 3 barn, men har aldri opplevd at barna har syntet det var mer enn ok. Julefeiringen synes nok noe for langt unna i sommervarmen, og så er julenissen sjølsagt norsk! Kanskje dyra var det beste. Fra 1994 skulle Sommarland i Leksand bli den store attraksjonen.

Min fru Inger i kvällssolen vid ångbåtsbryggan i Bengtsarvet.

Foto:Privat

I 1987 bestilte vi egentlig samme sted som i 1982, i fem dager, men far og sønn hadde dobbeltbooket, så de hadde skaffet oss en stuga noen få hundre meter lenger øst – men denne kunne jeg ikke finne igjen i 2013. Der bodde vi i 1987 og 1989 Det ble Gesundasiden fra 1990 til 2001, bl a Wickmansgården och Gesunda Stugby og deretter Sollerön Semesterby. Fra 1990 og fram til 2013 har vi hatt minst 1 ukes sommerferie her unntatt i 2003, og i tre av åra har vi bodd her lenger enn en uke. I tillegg har vi besøkt Sollerön utenom sommerferiene 4 ganger. Totalt skulle det bli 34 forskjellige ganger på Sollerön av forskjellig varighet. Det var statistikken.

For noen er den ultimate sommerferien helt nye steder og opplevelser. For andre er det å komme til de kjente og kjære stedene man har vært før, og derfor har så mange stue eller leilighet på fjellet eller ved sjøen. Vi har hatt en leilighet i Granfjällstöten i Sälenfjällen siden 1996. Men Sollerön har vært et slikt «smultronställe» som hele familien alltid har ønsket å vende tilbake til. I 2013 ønsket alle barn med sine ektefeller eller kjæreste å feriere på Sollerön, uten noe press i den retning. Det ble barnas paradisi, og siden alle blant annet har begynt å spille golf i de senere år, er det nye aktiviteter som trekker i dag – i tillegg til noen av de gamle som tennis og minigolf. Som barn var badingen viktigst av alt.

Stranda ved campingen var kanskje det aller viktigste for barna. Her var det også noen lekeapparater den gang, og man kunne spille litt fotball eller slå badminton. Jeg mener 2003 var første sesongen da telt og campingbiler rykket helt ned i strandområdet – og dermed ble stranda mindre familievennlig. Kanskje var det skifte av eier til Dalasektionen i Caravan Club som var avgjørende. Leie av trampbåter og annet gjennom «Bjørns båt- og cykeluthyrning» har også forsvunnet. Men nettopp da vi hadde barn i oppveksten, fra siste del av 80-tallet og fram forbi 2000, var det mange plussfaktorer ved strandområdet. Temperaturen i vatnet og været under ferien blir avgjørende for badingen, og i de 25 åra innen 1987-2013 som vi har hatt et lengre sommeropphold her, har vi hatt 16 toppår, 2 med ganske bra vær og 7 dårlige badeår (1990, 1993, 1998, 2000, 2004, 2005 og 2007). Minnene tar vare på de solrike feriene, og med 18 av 25 badeferier blir hovedinntrykket at vi har feriert på Sool-Øen.

Fram til og med sommeren 1997 var det smal bro med kjøring i en retning og lysregulering på brua mellom Sollerön og Gesunda, men det følte ikke som noe spesielt minus. Men når den nye broa var på plass for oss sommeren 1998, syntes vi jo det var bra, i hvert fall sjåføren. Vegen fra øya til Mora har jo også blitt mer direkte og dermed raskere gjennom to utbyggingstapper.

Men er man på ferie og vil nyte landskap og kultur, så kjører man gjerne gamle veger, og for en lokal- og kulturhistoriker som undertegnede kjører jeg heller gjennom Vinäs, slik vi har funnet andre bysamfunn rundt Siljan.

Min kone Inger er spesielt interessert i hemsløjd, og det betyr at Johnsons Hemsløjd var en «højdare», som dere sier, helt fra vårt første besøk der i 1975. Tolla Marianes keramikkverksted er også blitt besøkt en del ganger, og det samme er Gesunda Relax. Ellers har vi vært i utallige affærer og utsalg Siljan rundt, inkludert mange loppis. Det store loppiset sør for Gesunda vil vi nevne spesielt i dag. Ja, noen ganger har dagsturene gått litt lenger vekk fra Siljan også. Så har vi den årvisse marknadsdagen i sentrum, som vel har eksistert siden 1989.

Mens jeg som nevnt alene kan ha besøkt hembygdsgårder og museer, har vi som familie vært på mange trivselskvelder på Hembygdsgården på Sollerön, helt siden første gang i 1987. Vi avlyste trivselskvelden tirsdag 11. juli 2000 på grunn av kraftig regnvær, og ferieuka i 2000 var vel også den eneste rene regnværsuke vi har hatt på Sollerön. Trivselskveldene har et navn som har vært en realitet for oss. Riktig nok har vi aldri vunnet konkurransen om hvem blant publikum som er bosatt lengst unna, da det er bare ca. 25 mil hjem til Løten, mens svensker fra søndre eller nordre delen av landet, og nordmenn fra særlig Trøndelag, er bosatt mye lenger unna.

Natur og kultur gjør at både min familie generelt og jeg som spesielt lokalhistorisk interessert, alltid vil kunne vende tilbake til Sollerön og Siljansområdet som noe attraktivt. Bedre enn mine ord er de ord og foto som er å finne i Iréne Haltiners «Året på Sollerön» som jeg kjøpte på campingen 4 august 1996 1996. Dette heftet er en liten perle! For oss er negative signaler angående den økonomiske utviklingen ikke avgjørende. Men fra 1982 og fram til 2012 har det jo skjedd en del endringer som en tilbakevendende turist merker seg. Sollerö semesterby og camping startet nettopp i 1982, og samtidig kom vertshuset, mens Tomteland kom i 1984 og golfbana i 1991, og store investeringer er tegn på optimisme og økonomisk framgang. På den annen side har det senere kommet negative trekk, som at tradisjonsrike Johnsons Hemsløjd ble nedlagt, at sentrum på øya også ble redusert som turistsentrum over tid gjennom brannen og et nytt Soldi i 2002, der vikingmuseet gikk konkurs og ble stengt i 2004, at det ble problemer med å opprettholde butikken i Gesunda - som ble stengt i 2007 og hadde en midlertidig gjenåpning i 2010, at Uno-X-butikken og Asps Bensin også opphørte i 2007 og at Soldi forsvant i 2008 som kafé. I 2013 opplevde vi også stopp i adgangen til Gesundaberget. Dette er eksempler på at turister som oss som har vært her i mange år, merker at trenden med en investeringstid i siste del av 1900-tallet først stoppet opp og

senere er etterfulgt av stagnasjon og noe tilbakegang. Typisk er kanskje at min lokalavis Hamar Arbeiderblad hadde to helsides oppslag med til dels svært positiv omtale av Gesundaberget og Tomteland, men det var henholdsvis 6 og 10 juli 1996.

Men så lenge Gesundaberget, Tomteland, campingen, golfen og Jugen Jon er et tilbud, og hele Siljansområdet fungerer som en turistmagnet, vil neppe nedgangen i turistbesøk bli stor. Det er litt trist at sentrum på øya ikke lever som før, sjøl om vi årvisst følger opp den ovenfor nevnte marknadsdagen. Men noen forsøker seg på nye tiltak, for eksempel i de gamle lokalene til Johnsons Hemsløyd eller diverse loppis, og det er bra, og vi har fått Lafvasgårdens samlarmuseum. Jeg registrerer også møter og prosjekt for å få en utviklingsplan for Sollerön, og innvielsen av den nye macken høsten 2012 er et godt eksempel på at initiativ fører fram. «Framtid på Sollerön» har jeg lest som et slagord. Det tror jeg på. Men i denne artikkelen har jeg skrevet om fortid på Sollerön, en god og innholdsrik fortid for meg og min familie. At det er «så fint her på Sollerön» gjelder i dag som i 1982.

Svein-Erik Ødegaard